

Seminari de l'IUHJV

Curs 2005-06

COLONIALISME I CONTACTE CULTURAL

Noves perspectives i nous enfocaments

Com cada any, l'Institut Universitari d'Història Jaume Vicens Vives organitza un Seminari dirigit als estudiants del doctorat i a tota la comunitat universitària. Seguint una llarga tradició, el Seminari de l'Institut té una doble finalitat. D'una banda, pretén ser un instrument útil per potenciar la difusió dels darrers treballs de recerca que s'estan realitzant a terme a nivell espanyol i internacional. D'altra banda, pretenem esdevenir també un lloc que faciliti l'intercanvi d'idees entre els investigadors i on es posin de manifest nous plantejaments i metodologies per apropar-se a velles qüestions.

Enguany, volem centrar el nostre interès en l'estudi del colonialisme, i especialment, en les diferents formes que ha tingut aquest fenomen polític, econòmic i social al llarg del temps. De fet, com deia recentment un prestigiós investigador, "el colonialisme és una de les pràctiques més antigues de l'home", i per això mateix, pensem que cal un estudi transversal del mateix. Certament, "colonialisme", és un concepte que ha mostrat una capacitat voluble per a explicar diferents processos històrics i per això se n'ha fet un ús fins i tot abusiu, aplicant-lo a diversos fenòmens i èpoques, des de l'antiguitat fins als nostres dies.

Durant molt de temps s'ha tendit a identificar el "colonialisme" amb el colonialisme modern i contemporani, iniciat al segle XV amb l'expansió d'Europa occidental i la formació paulatina d'una economia del món capitalista. Aquest "colonialisme" arriba fins avui després d'haver patit diversos processos de transformació: de colonialisme mercantil a l'imperialisme; de descolonització a neocolonialisme, etc.. Així doncs, trobar una definició única del terme "colonialisme" certament és una tasca difícil. Podríem dir que el tret fonamental que caracteritza aquest fenomen és el control i l'explotació econòmica d'un territori juntament amb la seva població per part d'un estat aliè a través de l'establiment de diferents formes de domini, ja sigui polític, religiós o cultural.

Els últims estudis però, estan emprant també el terme colonialisme per parlar de fenòmens similars del món antic i medieval. En aquest sentit, alguns autors han conceptualitzat les conquestes feudals dutes a terme des del cor d'Europa cap a la seva perifèria a partir del segle XI com una forma d'expansió de tipus colonial vinculada al progressiu eixamplament de l'ordre social, econòmic i cultural occidental. D'altra banda, no podem oblidar que el mot colònia té les seves arrels etimològiques en el món grec i romà, fet que explica que no siguin pocs els historiadors en aplicar el terme colonialisme a diversos fenòmens expansius protagonitzats per les primeres civilitzacions urbanes del Pròxim Orient, pels fenicis, pels grecs, els cartaginesos o fins i tot l'imperi Romà.

Per últim, altres estudis pretenen donar la volta als plantejaments tradicionals del colonialisme i considerar-lo, no com un procés de dominació d'una societat sobre una altra, sinó com un procés de contacte cultural. Aquesta nova perspectiva posa un èmfasi especial no tant en la conquesta com en la "post-conquesta", és a dir, en l'estructura que adquireixen les societats postcoloniales. S'analitza el colonialisme com un procés de trobada on hi participen activament les dues entitats, de tal manera que cadascuna influeix en l'altra. La imatge resultant esdevé així més complexa i amb més riquesa de matisos, la qual cosa permet establir nous punts d'unió entre els diferents processos colonials que s'han produït al llarg del temps.

Partint d'aquests plantejaments, els ponents convidats al seminari de l'IUHJVV intentaran abordar alguns dels temes exposats. La sessió del professor Manel Ollé serà una aproximació a les peculiaritats que presenta el colonialisme xinès, si és que realment podem parlar de "colonialisme" per al cas de la Xina. La recerca del Dr. Darío Barrera, en canvi, centra la seva atenció en la formació de les identitats socials en una societat postcolonial, como és el cas de l'Audiència de Charcas (Perú). El professor Josep Mª Fradera, per la seva banda, intentarà aproximar-nos als termes sota els quals tres recents historiadors estan replantejant les relacions entre Asia i Europa. La comunicació de Juan Pimentel suposa un endinsament en la percepció que la societat europea il·lustrada tingué del colonialisme.

El treball que ens presentarà el professor Josep M^o Palet té el valor de ser una nova mirada a un fet que fins ara possiblement ens havia passat per alt a molts investigadors: la colonització del paisatge a l'antiguitat romana i la gestió dels recursos que aquest ofereix. Amb la sessió de Marta Santos parlarem dels resultats de les últimes excavacions arqueològiques que s'estan fent a Empúries, un jaciment que conserva restes des de els primers colonitzadors fenicis fins a l'època medieval. Certament Empúries sembla el millor lloc de Catalunya per explicar processos colonials. Per últim, la comunicació de Víctor Farías ens aproparà al fenomen de la colonització medieval, especialment a l'articulació dels diferents discursos religiosos.

Pensem que els ponents convidats són suficients per poder analitzar la complexitat del procés colonial amb la professionalitat que exigeix. El programa agafa tots els períodes històrics, des de l'antiguitat (Marta Santos, Josep Mª Palet), passant pel món medieval (Víctor Farías) fins arribar a l'època moderna i contemporània (Darío Barrera, Josep Mª Fradera i Juan Pimentel). També tractem el desenvolupament del fenomen colonial a nivell mundial, agafant Europa (Josep Mª Palet, Víctor Farías, Marta Santos), Amèrica (Juan Pimentel, Darío Barrera), Àsia (Manel Ollé, Josep Mª Fradera) i Àfrica (Mª Dolores García). Finalment, s'ha fet un esforç per apropar-nos a diferents metodologies i perspectives, ja sigui a través de l'arqueologia (Marta Santos, Josep Mª Palet), la política i la societat (Darío Barrera, Manel Ollé), o la cultura (Juan Pimentel, Víctor Farías).

Des de la seva creació a l'any 1992. l'Institut Universitari d'història Jaume Vicens Vives ha procurat esdevenir sempre una eina útil pel desenvolupament de la recerca històrica. El seminari del curs 2005-06 vol ser una prova fefaent d'aquest desig i de vocació investigadora que tenen tots els seus membres.

Comissió coordinadora del Seminari del IUHJVV
Barcelona, 8 de novembre de 2005